

Alojz Angerer

KO BO CVETEL LAN - WENN DER LEIN BLÜHT

ETNOLOŠKA RAZSTAVA O LANU IN OVCI.

Šentjanž v Rožu,

Julij - December 1996.

Že v petdesetih letih so mladi slovenski etnologi na podbudo Slovenske prosvetne zveze in ob sodelovanju koroških Slovencev potovali po južni Koroški in zbirali stare predmete. V naslednjih letih se je nabrala lepa etnološka zbirka najrazličnejših predmetov iz kmečkega, obrtniškega, pa tudi ljudsko-umetniškega področja. Prve in glavne težave so se pokazale pri ohranjanju takega zaklada, ker je SPZ zaman iskala primeren prostor, v katerem bi bila zbirka ustrezno in stalno zavarovana. Šele sedaj, ko so preuredili staro šolo v Šentjanžu v Rožu, je ta problem za silo rešen.

Druge, bolj zahtevne, a vendar prepotrebne naloge - urejanja zbirke, preverjanja vseh podatkov in katalogiziranja - se je letos lotila Irena Destovnik in kot diplomsko nalogo opravila delo, za katerega sama pravi: "Koroška je zaznamovala leto dni mojega življenja." Nepristranski obiskovalec, ki je prelistal kataloge in pregledal opis etnološke zbirke, je na prvi pogled videl, da je bila naloga opravljena skrbno in izčrpno. Običajna razdelitev v materialno, socialno in duhovno kulturo kaže predvsem, da je poleg prevladajočega orodja ohranjenih tudi nekaj dragocenih primerov, ki jih drugje težko najdemo. Na primer: žitne mere, način tehtanja in štetja, mašne knjige, otroške igre in pripomočki za igre odraslih.

Ob dokončanem raziskovalnem delu in za predstavitev svoje naloge je Irena Destovnik pripravila etnološko razstavo iz te zbirke, ki jo je podnaslovila *O lanu in ovci*. "Zgodbe hočem pripovedovati s pomočjo predmetov o življenju naših prednikov. S predmeti, postavljenimi v muzejsko zgodbo, želim skozi optiko današnjega časa današnji generaciji prikazati značilnosti gospodarjenja nekoč." Tako je poskušala razložiti namen te in naslednjih podobnih razstav iz zbirke, ki vsebuje nad 500 predmetov.

Vito Hazler, asistent na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo ljubljanske univerze, ki je na otvoritvi zastopal predstojnika Janeza Bogataja, je k temu dodal še eno misel: "S tem, ko dobimo vpogled v koroško preteklost, nismo našli odgovora samo na vprašanje, kako so živeli naši predniki, ampak vzemo tudi marsikaj o tem, kdo smo mi danes: njihovi potomci in poganjki iz njihovih korenin."

Razstava je torej namenjena zgodbi o nastajanju dvojne preje: iz lanu in iz ovčje volne. Prva dela razstave sta bila zato tudi ločena. V polovici, namenjeni lanu, razstava zgovorno prikaže obiskovalcu vse o lanu, pretežno s fotografijami (11 predmetov, 20 fotografij). Zanimiva sta smukalnik in tolkač za lan, oba iz konca 19. stoletja, pa trlica iz leta 1826.

Na vzorno napravljenih panojih pa obiskovalec veliko zve o zgodovini in o gojenju lanu, o obdelavi lanenega semena in predvsem o šegah pri teritvi v Rožu in Zilji. Marsikdo je pogrešal stiskalnico. Tiste terice, ki so se spoznale na fotografijah, so se iz srca smejale in kazale vnukom razstavljenе slike.

V drugi polovici prostorov je bilo o ovčereji in o pripravi ovčje volne za prejo več zanimivih predmetov (30 predmetov, 5 fotografij); razlago je dopolnilo obširno besedilo o striženju in

*Ko bo cvetel lan
Wenn der Lein blüht*

krtičenju, o uporabi ovčje kože, ovčjega mesa, mleka in loja.

Sledil je skupni prikaz obdelave preje in njene priprave za tkanje. Vidimo kolovrate iz 19. stoletja, različna motovila in njihovo uporabo, čemu je služil navijalni kolovrat *trajhove* (primer iz 19. stol.). Strokovne poglede pa je posebej pritegnil redek predmet: statvice iz leta 1910. Tkanje je bilo na razstavi prikazano samo ob najpreprostejšem načinu funkcionalne uporabe domače surovine na kmetijah: tkanje trakov in pasov na tkalski deščici, dopolnjeno z obširno zgodovino tkalske deščice iz vse Evrope, s primeri in z možnostjo aktivnega poskusa v spretnosti tkanja. Ob koncu razstave je stala še lepa kmečka skrinja z beljenim platnom ter tkaninami in pleteninami iz ovčje volne.

S pomočjo muzejskih predmetov smo torej poslušali zgodbe iz davne preteklosti. Kaj pa naj bi z njimi? Je res dovolj, da obujamo spomine in da se poglabljamo v pretekle čase, če hočemo več zvedeti o naših prednikih ali o svoji identiteti? Je res dovolj, če hranimo predmete iz zgodovine, da bi prikazali način življenja preteklih obdobj? Marsikateri obiskovalec otvoritvenega večera se je, na glas ali samo sam pri sebi, vprašal, kaj lahko način gospodarjenja iz tistega časa pove današnjemu človeku in kako naj danes uporabljamo te predmete. Kako naj se vključimo v tok kulturne dediščine, od katere gotovo črpamo tudi še danes?

Na sami razstavi smo pogrešali sodobne statve in pomen tkanja za naš čas. Pogrešali smo vsaj namige na druge možne načine obdelave ovčje volne (na primer *polst* - izdelava copatov in klobukov iz polsta) in opozorila o koristni uporabi doma vzgojenega lanu (na primer o zdravilnem učinku lanenega olja). Res je, da so tečajji o teh spretnostih naloga institucije, kot je K&K center v Šentjanžu. Prepričan sem, da bo v doglednem času uresničen ta ali oni načrt, ki ga bo navdahnilo znanje in zanimanje ljudi ob tej razstavi. Del odgovora je na otvoritvenem večeru dala družina Goltnik iz Podkrajja pri Pliberku, ki je razkazala svoje domače volnene izdelke (odeje, blazine, ovčje kože itd.). Sinček Igor je celo dokazal, da znajo tudi otroci uporabljati kolovrat.

Tudi razmeroma skromna, a skrbno pripravljena razstava je prebudila radovednost občinstva od blizu in daleč, dokazuje zadovoljiv obisk in dejstvo, da je ogled razstave podaljšam do decembra 1996. Veselimo se že praktičnih posledic zgodbe o lanu in ovci, nič manj pa nadaljnje razstave iz urejene etnološke zbirke Slovenske prosvetne zveze v Celovcu.